

۱۳۳۴۷۵۸

به نام خداوند بخشنده و مهربان

خانواده موفقیت و شکست تحصیلی ورزندان؟

نویسنده: ضرغام قنبر پور عالم

ویراستار علمی: رسول عالم
ویراستار ادبی: کرم علیپور کهرانی

انتشارات نهمار

سرشناسه: قنبرپورعالم، ضرغام
عنوان و نام پدیدآور: خانواده، موفقیت و شکست تحصیلی فرزندان؟/ضرغام
قنبرپورعالم
مشخصات نشر: کرج، انتشارات نهمار، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۱۱۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۱۲-۰۰۰-۳
وضعیت فهرست نویسی: قیبا.
یادداشت: کتابنامه
موضوع: موفقیت تحصیلی
موضوع: پیشرفت تحصیلی - مشارکت والدین
موضوع: موفقیت تحصیلی - جنبه های روان شناسی
موضوع: آموزش و پرورش - مشارکت والدین - جنبه های روان شناسی
رده بندی دهکده: ۱۳۰۲۲/۱۰۴۹ LB
۳۷۱/۳۰۲۸۱
شماره ثبت کتاب: ۳۷۴۶۲۵۱

انتشارات نهمار

تلفن: ۰۲۶۳۶۵۱۵۳۶۷ و ۰۲۶۳۶۵۱۵۳۶۸

Email: mohammadgodini95@gmail.com

خانواده

موفقیت و شکست تحصیلی فرزندان

ضرغام قنبرپورعالم

طراح جلد: محمد قربانعلی

لیتوگرافی صدق • چاپخانه مهارت • صحافی کیمیا

نوبت چاپ نخست: ۱۳۹۴ • شمارگان ۱۰۰۰ نسخه

شماره نشر ۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۱۲-۰۰۰-۳

قیمت ۸۰۰۰ تومان

فهرست

پیش‌گفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۳

فصل اول

تعریف موفقیت تحصیلی.....	۱۸
موفقیت تحصیلی فرزندان چقدر اهمیت دارد؟.....	۱۸
ویژگی‌های دهره متوسطه (دبیرستان).....	۱۹
پایه‌ها چه چیزی را نشان می‌دهند؟.....	۲۱
تعریف کلمات کلیدی.....	
تعریف ارتباط.....	۲۶
تعریف کیفیت زندگی.....	۲۶
تعریف شیوه‌ی زندگی.....	۲۷

فصل دوم

تعریف خانواده.....	۳۰
خانواده به عنوان یک سیستم.....	۳۱
مرزبندی در خانواده.....	۳۲

فصل سوم

عوامل خانوادگی موثر بر پیشرفت و افت تحصیلی

۱. تعامل والدین.....	۳۷
۲. والدین امیدوار و مایوس.....	۳۸
۳. ارتباط کلامی والدین با فرزندان.....	۴۰
۴. نظارت و کنترل بر فرزندان.....	۴۳
۵. تشویق و تنبیه فرزندان.....	۴۶

۶. انتظارات والدین ۴۷
۷. ناامنی محیط خانه ۵۱
۸. تبعیض بین فرزندان ۵۳
۹. رقابت برد و باخت ۵۴
۱۰. جو عاطفی خانواده ۵۵
۱۱. موکراسی ۵۶
۱۲. آزادی مصطفی ۵۷
۱۳. دیدگاه ۵۷
۱۴. نقش والدین به عنوان الگوی فرزندان ۵۸
۱۵. وضعیت اقتصادی خانواده ۶۰
۱۶. قواعد خانواده و ارتباط با فرزندان ۶۲
۱۷. مشارکت والدین در امور خانگی و مدرسه ۶۴
۱۸. ارتباط والدین با آموزشگاه ۶۵

فصل چهارم

عوامل فردی موثر بر پیشرفت و افت تحصیلی

۱. انگیزه ۶۹
۲. طلوع بلوغ ۷۰
۳. هدف و عمل ۷۱
۴. عزت نفس و خودباوری ۷۵
۵. تماشای تلویزیون ۷۸
۶. ترس ۸۰
۷. ارزش‌ها ۸۲

۸. مدیریت و خودنظمی ۸۳

۹. رویاها و تجسم سازی‌های آینده ۸۵

فصل پنجم

چرا برخی فرزندان موفق نمی‌شوند؟ ۸۸

سه عامل کلی موثر بر پیشرفت و شکست تحصیلی

الف، تفاوت و شباهت افراد موفق و ناموفق در تحصیل از نظر کیفیت

زندگی

۱. ارزش برجای ۹۱

۲. طای سوام‌الدین ۹۲

۳. هدف و برنامه روزانه ۹۲

۴. فعالیت‌های ۹۲

۵. چرخه بیولوژیکی طالع ۹۳

ب) تفاوت و شباهت افراد موفق و ناموفق در تحصیل از نظر شیوه

زندگی

۱. تهیه صبحانه برای فرزندان ۹۴

۲. اوقات فراغت ۹۵

۳. بهره هوشی ۹۵

۴. نگرانی افراد موفق و ناموفق ۹۶

۵. والدین علاقه‌مند به ورزش ۹۶

۶. فرایض دینی ۹۷

ج) تفاوت و شباهت افراد موفق و ناموفق در تحصیل از نظر شیوه

ارتباط

☐ رفتار مسئولانه والدین

۱. ارتباط با مدرسه ۹۸

۲. ایام امتحانات ۹۸

۳. محور گفتگوی والدین - فرزندان ۹۹

۴. انتظار پیشرفت تحصیلی ۱۰۰

☐ تعامل زوجین

۱. سخن و مناسبات ۱۰۲

۲. اختلاف نظر ۱۰۲

۳. مشکلات خا ادبی ۱۰۳

☐ تعامل با فرزندان

۱. تنش بین همشیره‌ها ۱۰۳

۲. تشویق فرزندان ۱۰۴

☐ مشارکت اعضا

۱. مسئولیت کارهای منزل ۱۰۵

۲. مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها ۱۰۶

منابع فارسی ۱۰۷

منابع انگلیسی ۱۰۷

پیش‌گفتار

در عصر حاضر، تعلیم و تربیت فرزندان یکی از وظایف مهم و خطیر والدین است، در واقع تربیت فرزندان، به در هم آمیختن دو شرکت تجاری که منابع خود را برای تولید محصولی مشترک روی هم می‌گذارند شباهت دارد، در دسرهای زیادی بر سر راه این شرکت - که سهام‌داران ادلی آن والدین هستند - همواره وجود دارد، روشن است که مسئول نهایی رشد و پرورش فرزندان از کودکی تا نوجوانی و حتی سنین بزرگسالی بر عهده والدین است. در هیچ جای دنیا، مکانی مانند خانواده وجود ندارد که بر پرورش فرزندان اثر گذار باشد (ستیر^۱ بی‌تا) ترجمه؛ بیرشک، ۱۳۸۰.

اکثر روان‌شناسان معتقدند، در وهله اول، رفتار تحصیلی فرزندان، در محیط خانه شکل می‌گیرد. در این مسیر چه بسا، جهل خواسته یا ناخواسته‌ی والدین باعث سست تحصیلی فرزندان و حتی اضمحلال فرهنگی دانش‌آموز و خانواده‌اش شود.

با نگاهی موشکافانه به گذشته و سیر تحولی خانواده‌ها در پرورش فرزندان، درمی‌یابیم که خانواده نقش مهم و استراتژی‌بخشی در موفقیت و شکست تحصیلی فرزندان دارد و همواره یکی از بهرین محیط‌های موثر بر سلامت جسمی و روانی افراد به شمار می‌رود. هر تغییری - هر چند کوچک - در سیستم خانواده، بر رفتار و شخصیت

^۱ .Sater, V

افراد اثرگذار، قابل تامل و درخور توجه است، گاه برخی تغییرات ناپیوسته و حتی موقتی، به قدری خانواده‌ها را دچار زحمت می‌کند که نظام خانواده را به ناگهان و عمیقاً تکان می‌دهند و چنان این سیستم (خانواده) را دچار دست‌خوش می‌کند که دیگر نمی‌تواند به روال قدیم خود بگردد و چرخه طبیعی خود را طی کند.

خانواده سیستمی است که اولین تأثیر را بر زندگی اشخاص اعمال کرده و میزان سازگاری آنان را با محیط اجتماعی اطرافشان تعیین می‌کند (تورکوم، کیتاس، بیگ و یمینی،^۱ ۲۰۰۵)، مهم‌تر این که، صمیمی‌ترین ارتباطی و دلی و اجتماعی، معمولاً در خانه و خانواده نصیح می‌گیرند. بنابراین از نظر تحصیلی، اهمیت خانواده فقط محدود به ایجاد زمینه‌ی اقتصادی و خانوادگی برای دانش‌آموز نمی‌شود بلکه، ضرورت دارد والدین علاقه و توجه بدی به تحصیل فرزندان خود داشته باشند، چون چنین توجهی ارتباط سبب مستقیم با پیشرفت تحصیلی فرزندان دارد.

تجربیات آموزشی و کلینیکی مولد نشان می‌دهند، اغلب والدینی که فرزندان‌شان پیشرفت تحصیلی رضایت‌بخشی ندارند، به یک بعد پیشرفت، آن هم بعد آسایش خانواده و فرزندان‌شان اهمیت می‌دهند، در صورتی که فرزندان بیشتر به آرامش و تعامل صحیح والدین نیاز دارند، این اشتباه فاحش اکثر والدین امروزی است که همه چیز را بر رفع نیازهای غیر روانی (مادی) کودک و نوجوان خود می‌جویند و آسایش بر آرامش ترجیح می‌دهند.

هر چند، گذشته نشان می‌دهد نوابغ بسیاری بوده‌اند که بر

^۱ Turkum, A., S., Kiltas, A., Biyik, N. & Yemenici, B.

موقعیت‌های بد و دشوار خانوادگی خود پیروز شدند، اما این احتمال وجود دارد، اگر خانواده‌ها سکوی پرتاب امن‌تری را برای فرزندان خود فراهم می‌کردند، استعدادهای بیشتری شکوفا می‌شد. هر قدر، میزان حمایت غیرمادی (تعامل صحیح) والدین از فرزندان بیشتر باشد، موفقیت تحصیلی آنها زیاده‌تر خواهد شد.

شک، فضای عاطفی حاکم بر خانواده و تعامل اعضای آن با یک‌دیگر، در موفقیت یا شکست تحصیلی فرزندان موثر است. واقعیت این است که هرگز وجود والدینی وظیفه‌شناس و پیگیر که مقدار زیادی از وقت خود را صرف ارتباط و تعامل صحیح با فرزندان خود نمایند، موفقیت تحصیلی بچه‌ها میسر نخواهد شد. چون معتقدیم، اگر کسی مهر و محبت والدین خود را با جان و دل حس نکند، هیچ الگوی تعلیم و تربیتی او را به موفقیت نزدیک نرساند.

بسیاری از پیشرفت‌ها، از جمله موفقیت تحصیلی، از خانواده سرچشمه می‌گیرند، در عین حال مشکلات رفتاری و تحصیلی نیز ریشه در خانواده دارند. آنچه در این سیستم (خانواده) با اهمیت است و آن را از جنبه‌های مختلف دچار زحمت می‌کند، فقدان روابط صمیمانه و اطمینان‌بخش والدین با فرزندان و خودشان (تعامل پدر و مادر) است.

کتاب حاضر، حاصل ۲۱ سال تجربه مولف به عنوان مدیر مدارس دانشگاه، مشاور مدارس نمونه دولتی، هنرستان‌های فنی و کار دانش و مراکز مشاوره و روان‌درمانی خانواده و کار کلینیکی با خانواده‌ها، دانش‌آموزان و دانشجویان متعدد است. سعی کردیم سلیس و ساده در عین حال، به صورت علمی به موضوع موفقیت و شکست تحصیلی دانش‌آموزان بپردازیم و نقش خانواده را در این وادی بیشتر بررسی کنیم. از دوست و همکار ارجمندم جناب آقای عقیل فخاری‌نژاد که در این مسیر ما را یاری

کردند تشکر می‌کنیم. در پایان از اولیا، مشاوران، روان‌شناسان، دانشجویان و استادان ارجمند خواهشمندیم، منت نهاده و نظرات اصلاحی خویش را از طریق ایمیل (zgghanbarpor@yahoo.com) با مولف در میان گذاشته تا در چاپ‌های بعدی لحاظ گردد. پیشاپیش از حسن توجه شما متشکریم.

ضرغام قنبرپور عالم

مقدمه

شکست و افت تحصیلی، آشکارا بر دانش‌آموز و کل اعضا خانواده‌اش اثر می‌گذارد و تا وقتی کسی یا چیزی به عمد یا خود به خود، دست به کار معکوس کردن چرخه‌ی منفی آن نکند، این مشکل تداوم یافته و مرتب تقویت می‌شود. قریب به اتفاق متخصصین تعلیم و تربیت، بر این امر واقف‌اند که کیفیت، ماهیت روابط و شرایط اعضا خانواده، بزرگ‌ترین تأثیر را بر عملکرد حال و آینده دانش‌آموز، به ویژه وضعیت تحصیلی‌اش دارند. هرچنین، نتیجه‌ی امتحانات و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، تحت تأثیر این رابطه بسیار مستحکم، در عین حال ظریف و شکننده قرار دارند.

روشن است که در ریشه و ملامت فرزند به دلیل رضایت‌بخش نبودن کارش از نظر تحصیلی - آن به دلیلی که او تقصیری ندارد و غالباً مشکل از طرف خانواده است - بسیار ناسف و درخور توجه است.

شاید بتوان گفت، مهم‌ترین عامل در شکل‌گیری نگرش دانش‌آموزان نسبت به تحصیل، خانواده است. خانواده در این مسیر نقش اجتناب‌ناپذیر دارد. این که والدین در مورد تحصیل فرزندان چه برخورد و نظری داشته باشند یا در الگوی تربیتی خود، بران چه نوع رفتارهایی ارزش قائل باشند، در موفقیت و شکست تحصیلی آنان بسیار مؤثر است.

خانواده از چنان اهمیتی برخوردار است که ستاد ملی گفت: «اگر می‌توانستیم به بالاترین نقطه‌ی آتن بروم، به بانگ بلند می‌گفتم، ای شهروندان من، این به چه معنی است که با زحمت و تلاش زیاد، پول‌های‌تان را جمع می‌کنید، ولی اندکی به فکر فرزندان خود نیستید، فرزندانی که روزی باید همه چیز خود را به آنان بسپارید و بروید»

(چاپمن و چاپمن، (بی تا) ترجمه؛ موحد، ۱۳۸۴).

تشویق همه جانبه والدین به مشارکت در یادگیری فرزندان‌شان، نشان می‌دهد، دخالت مثبت والدین در امور تحصیلی بچه‌ها، آثار سودمندی بر موفقیت درسی، توان‌مندی اجتماعی و کیفیت تحصیل آنان دارد. بدیهی است که اهمیت خانواده در موفقیت یا عدم موفقیت اعضا، آن، در پژوهش‌های متعدد مورد بررسی و تایید قرار گرفته است.

سندرز^۱ ۲۰۰۸، به نقل از (ابوالحسنی، ۱۳۸۹) یکی از مهم‌ترین موفقیت‌ها را موفقیت تحصیلی می‌داند و معتقد است که بیشتر احساس فقدان‌ها در افراد به علت موفق نشدن در تحصیل است.

در کل، بدون توجه به داد شکست‌های فرد در گذشته و به رغم زمینه‌ی فرهنگی، قومی و سطح اقتصادی، بچه‌ها موفق نخواهند شد، مگر این که بتوانند اولین موفقیت را در یکی از بخش‌های مهم زندگی خود تجربه کنند.

شاید یکی از دلایل مهم و اساسی که در سال‌های اخیر در دوره ابتدایی نمرات کمی، جای خود را به ارزشیابی کیفی - توصیفی داده است، این باشد که آموزش و پرورش درصدد است، طبقه نظریه گلاسر^۲ در مورد کودکان، هویت موفق ایجاد کند، توجه گلاسر به این نکته معطوف شده است، چنان‌چه، فردی بتواند در مدرسه موفق شود، فرصت غایی را برای موفقیت در زندگی به دست خواهد آورد، بر عکس شکست در مدرسه، شانس موفقیت در زندگی را از بین می‌برد و هویت شکست را در افراد ایجاد می‌کند.

^۱ Sanders, A

^۲ Glaser, William

بنابراین، حفظ ارتباط مثبت، بین والدین و فرزندان می‌تواند یادگیری آنان را در مورد آنچه به توانایی‌هایشان ارتباط دارد تسهیل کند. هم‌چنین، روابط صحیح والدین با یکدیگر و تعامل با فرزندان، از نظر مهرورزی و ابراز عواطف، اهمیت درخور توجهی دارد. لذا در خانواده عوامل مختلفی وجود دارند که هر یک به نحوی بر فرایند تحول و رشد فرزندان اثر گذارند.

در عصر حاضر، والدین، برای موفقیت فرزندان به ویژه موفقیت تحصیلی، به تلاش‌های بسیاری انجام می‌دهند تا فرزندان مدارج علمی بالایی را کسب کنند.

طبق نظریه تلفیقی^۱ واضح «نظریه عمومی سیستم‌ها» خانواده، یک کل است که اجزا آن را می‌سازد، این اجزا با یکدیگر در تعامل‌اند. خانواده محیطی است که در بین و در آن با یکدیگر تعامل و ارتباط تنگاتنگ دارند و وقتی فضای آن آشفته شود نه تنها اعضای آن احساس ناراحتی می‌کنند، بلکه در حوزه‌های بسیاری، به ویژه در تحصیل آسیب جدی می‌بینند.

^۱ Bertalanfy, L.